

Fazekas Balogh István

„Vállalom kell, hogy kifogjak a sorson...”

Mladonyiczky Béla szobrászművész pályája

„A múzsáknak szentelt ezen épületet a jótévők közös segítségével 1821-ben emelték” – áll latinul a mondat a Sárospataki Református Kollégium főbejárata feletti márványtáblán. E sok tudós tanárt és tudományokra szomjas diákot látott felirat alatt lépett a kollégiumba ötnegyed század múltán egy távolból érkezett kisfiú, aki arra rendeltetett, hogy találkozzék a múzsákkal, és életét a művészi és pedagógiai teremtőmunkának szentelje. A tekintélyes épület miatti megilletődöttségét fokozhatta a falakon elhelyezett domborművek bámulata. A látótér tele nemes emberek ábrázatával és a történelemmel, amelyben megelevenednek a bujdosó és gályarabságra ítélt diákok, aztán Kopácsi és Kövy professzor, majd Comenius és Kossuth.

Már a vasútállomástól idejövet is különleges lehetett az útja az Iskolakert lomberdeje alatt, ahol lépten-nyomon csupa tekintélyes bronzarc tekintett rá biztatólag, mintha azt mondanók: jó irányba haladsz öcskös! Lorántffy Zsuzsanna jóságos asszonyosság, aztán a Kazinczyk, majd Tompa Mihály és a Nagyságos Fejedelem. Micsoda történelmi panoptikum, mekkora élmény! Aztán egy ámulathervasztó mementó: a magasodó alma mater előtt jobbra az élénk emlékezetű háború iszonyatát idéző gránátos katona. Az életből kiforduló, vassisakos harcos, akit már célkeresztbe fogott az ellenség. Akit hiába vártak haza övéi, mint ahogy a fiúcska is hiába várta haza édesapját, a kondorosi ágálót. Cseperedve, hányszor nézegethette később is a mozdulatba dermedt vitézt, amelynek megmintázója aztán eszményképévé lett, s akinek másik helyi műve, a 48-as hősi halált szenvedett pataki diákok bronzrelieffjének avatásán talán eleven szemlélő lehetett 1948-ban. A viharsarki kis jövevény életébe így léphetett be a szobrászat, és így érinthette meg a nagyszerű magyar szobrász, Medgyessy Ferenc szelleme. Valószínűleg először, ám örökre.

Mladonyiczky Béla Békésszentandrás született 1936. május 20-án egy igen szegény családban. Apja, Pál, uradalmi bognár volt; erős akaratú, minden igazságtalanság ellen lázadó ember. A szociáldemokrata Kéthly Anna híveként zaklatásoknak volt kitéve. Neki és családjának sokszor kellett költözködni egyik helyről a másikra és valami szervezkedés miatt megalázó kilakoltatást elszenvednie. 1944-ben az utcán, fiától elszakítva, letartóztatták. A megélt erőszak okozta az első traumát a fiúban. Az apát lágerbe hurcolták. Buchenwaldban halt meg 1945-ben.

A háború utáni inséges időkben az özvegy anya, Major Erzsébet, alkalmi munkából tartotta el gyermekeit: Bélát és húgát, Irént. A nehéz sorsú, megviselt lelkű Mladonyiczky Béla átmenetileg, népi kollégistaként a gyomai Gyermekekotthonba került az elemi iskola 4. osztályába, majd ezt követően tovább Sárospatakra, amelyről köztudott volt, hogy évszázadokon át gyűjtötte a tehetségeket, vállalva az örökölt „szegények iskolája” rangot

és missziót. A korán apa nélkül maradt gyermek valószínűsíthetően az általános iskola 5. osztályába került. A nyolcadik osztályt 1952-ben végezte Sárospatakon, ahol gondos és lelkiismeretes tanárai felismerték tehetségét, művészi adottságait, ezért – kezdeményezésükre – a középiskolát már a Budapesti Művészeti Gimnáziumban folytathatta, itt 1956-ban érettségizett. A jó pedagógusok ott is felkarolták, segítették a műveltségében mutatkozó hiányokat pótolni. A hányatott sorsú fiatalember erős akaráttal és küzdelemmel igyekezett legyőzni hátrányait. A népi kollégiumok rendszere segítségével sikerült folytatnia tanulmányait.

1956–1961 között a Képzőművészeti Főiskola szobrász szakán tanult. Ott érték az 56-os forradalom eseményei, amelyek újabb mély sebeket hagytak benne. A forradalom oldalán harcolt. (Élete hajszálon múlt, amikor főiskolai társát-barátját, Bódis Antalt, mellette lötték le az oroszok.) Olyan kitűnő tanárai és mesterei voltak, mint Beck András, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Martsa István, Pátzay Pál, Somogyi József, Vigh Tamás, Borsos Miklós. A főiskolán a pedagógia is érdeklődési körébe került, ezért a szobrászat mellett a tanárképzésben is részt vett, fakultatív formában.

Az ifjú művész-rajztanár feleségével, Fördös Erzsébettel, örömmel tért vissza tágabb szülőföldjére 1961 júniusában, bár tudta, hogy vidéken kevés az esélye szobrászi ambíciójának maradéktalan megvalósítására. A megyeszékhely csábító ígérete ellenére be kellett érnie egy tanári és nevelőtanári állással a békési Szegedi Kis István Gimnáziumban, illetve annak fiúkollégiumában, ahol lakásul egy szoba szolgált nekik. A pályakezdés éveiben a megélhetés nem volt könnyű, de a várostól kapott megbízás egy köztéri szoborra, ígéretesnek tűnt. Azonban a helyi huzavonák és a lektorátusi akadékoskodások nem tettek jót neki. Neurózisba esett, amellyel évekig kezelték. Gyógyulását tehetségének tudata és erős elhivatottsága is segítette.

1963-ban a békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnáziumban kapott rajztanári állást. Kérésére, 1966-ban áthelyezték az akkor indult Új Gimnázium és Szakközépiskolába, amelynek öt éven át volt tanára. Műtermét az iskola biztosította egy 25 m²-es raktárhelyiségben, ahol végre elindulhatott valódi alkotói tevékenysége. Időközben megszülettek gyermekei: Béla (1963) és Edit (1966).

Az Új Gimnáziumban a hatvanas évek végére munkahelyi problémái keletkeztek. Környezete nehezítette a válságból való kilábalást, ami tevékenységében is akadályozta. Idegileg és lelkileg őrlődve mindinkább úgy érezte, zsákutcába került. Házassága is ekkor kezdett megromlani, végül 1977-ben bomlott fel. 1971-től a Rózsa Ferenc Gimnázium művésztanára lett, ahol rendszerváltásig tanított és vezetett képzőművészeti szakkört. 1972 decemberében kiutaltak részére egy tanyasi iskolai tantermet szükséglakás és műterem címen, ahol már új élettársával, Sík Sárával került össze. Külső és belső harmóniája helyre állt; alkotói élete új irányt vett. Szinte egész napos pedagógusi elfoglaltság mellett is bámulatos energiával termelte műveit.

Környezetére nem csupán műveivel kívánt hatni, hanem szerette volna az alkotni tudást mások számára is hozzáférhetővé tenni. Fáradhatatlan rajztanári munkája mellett képzőművészeti szabadiskolát vezetett, mert hitte, hogy a művészet embernevelítő. Karizmatikus egyéniségével sikeresen alakította tanítványai képességeit. Tisztelték és szerették Csabán. Diákjai imádták, hiszen kiváló pedagógus volt. Ezt már Domanovszky Endre művésztanára is méltányolta korábban, amikor a szobrászdiploma mellékleteként írásban dokumentálta pedagógiai képességeit.

Generációkat nevelt a látásra, a művészet szeretetére. Több tanítványa került eredményes művészi pályára. Alkotói és oktató-nevelői elfoglaltsága mellett közéleti, közművelődési tevékenységet is vállalt, a közízlés formálásán és a művészet társadalmi szerepének, rangjának elismertetésén fáradozva. Fontos volt számára a tehetséges fiatalok, valamint érdeklődők szakköri foglalkoztatása. A Megyei Művelődési Központtal együttműködve 1971-től tíz éven át képezte a megyei díszítőművészeti körök vezetőit művészettörténet, műalkotás elemzés tárgyában. Megszervezte és vezette a 200 fő körüli tagsággal bíró, megyei kiterjedésű, amatőr Képzőművész Szakbizottságot, amely egy évtizedig működött. A programban többek között konzultációs napok, közös kiállítások rendezése, látogatások, tanulmányi utak szervezése szerepelt. A Tudományos Ismeretterjesztő Társaság tagjaként előadásokat tartott. Koszta Rozália és Takács Győző művésztársaival megszervezte a Kohán Műhelyt, a megye hívatásos alkotóinak, majd létrehozták a Körösök Vidéke az Alkotókért Egyesületet, mecénások és alkotók részvételével. Sajnos, a két utóbbi, összefogást igénylő kezdeményezés rövid életű volt. Érzékeny lelkülete e kudarcokat is nehezen viselte, lendületét megtépázta. Egy idő után a szobor megrende-

lések szaporodni kezdtek. Miután már kellő számban voltak megbízásai, minden erejét az alkotómunkára fordította. A követ, márványt, fát gép nélkül, saját kezűleg faragta.

1995-ben súlyos betegség támadta meg szervezetét, a kórral már nem tudott megküzdeni, és 1995. október 17-én, Budapesten elhunyt. Abban az életkorban ment el, amikor még rengeteg terve van egy megállapodott embernek, és sok alkotnivalója egy viszonylag higgadt művésznak. Szomorú, hogy tevékenysége teljében kellett távoznia.

Mladonyiczky Béla nehéz ember volt, de gondolkodó. Nehéz volt a természete, amint a sorsa. Gyermekkorától küzdött az őt körülvevő világgal. Alaptermészeténél fogva ingerlékeny és keményfejű, hallgatagnak tetsző, nehezen oldódó, de nyugtalan tekintetű s mozdulatú ember volt. Alkatát a lázas aktivitás, szenvedélyes szorgalom, a társadalom és az ember alakításáért érzett felelősség jellemezte. Tiszteletreméltó akaraterővel közeledett céljaihoz, és eltökélten, szívós munkával valósította meg művészi terveit. Nehéz helyzeteket, rogyant állapotokat átvészelve sem engedett szándékából.

A szobrász hátrányos helyzetű, hiszen olyan művészeti ágat képvisel, amely társadalmi támogatás nélkül érdemben alig művelhető. A nemes anyagban történő kivitelezés komoly anyagi ráfordítást igényel. Egy nagyvárosban viszonylag könnyebb a finansziális akadályokat leküzdeni, és nagyobb eséllyel lehet a művészet iránti fogékonysággal találkozni. Tehetséges növendékként, a diploma megszerzése után maradhatott volna

Mladonyiczky a csábító ígéretek földjén, a fővárosban, mint számos kortársa. Azonban a gyors karrier lehetősége hidegen hagyta. Tiszta küldetésstudata inkább hazavitte az Alföldre, hogy az igazi őnmaga megtalálásán túl, a viharsarki emberek szellemi felemelkedésén munkálkodjon. Utólag megállapítható, hogy helyesen döntött. A kezdő lépéseket ugyan rögzös talajon kellett megtennie, később azonban egyre több lehetőséghez jutott sikeres alkotómunkájának megvalósítására. „Azért válik szobrász valakiből, mert különös, kényes érzékenységgel rendelkezik, viszonyul mindahhoz, ami körülveszi.” – fogalmazta meg önvallomásában, 1987-ben.

A művészen elementáris erejű óhaj és cél, hogy a megtapasztalt világnak személyiségén szűrt eszenciáját kifejezze, ami gyakran a benső vajúdas kitárásával jár. Az alkotónak ez nagyon sokszor embert őrölő életmódot jelenthet. A különféle kényszerhelyzetek – mint a tanárlét és a művészlét nehezen összeegyeztethetősége; megfelelni az elvárásoknak; az egzisztenciális kérdések és a társadalmi környezet egyéb megnyilvánulásai – további görcsökkel járnak. Mindezeket kezelni, embert és művészt próbáló feladat, amellyel neki is meg kellett birkóznia.

Témáit elmélyülő komolysággal választotta ki a történelem és a művelődés gazdag kínálatából. A remekül mintázó, kitűnő jellemábrázoló Mladonyiczky önérzetesen szólt nemzeti kultúránk nagyjairól, példás tetteikről és eszményeikről. Foglalkozott más művészek sorsával és portréjával is. Az ember kimondottan érdekelte. Szerette nézegetni őket a kiskocsmákban, a piacokon is. Saját keserves élete, a valóság árnyoldalainak ismerete fogékonyra tette mások szenvedése iránt. Egyre közelebb került a természethez is. A természet jelenségeinek, végtelen variációs lehetőségének felhalmozásával fejezte ki öngyötrő gondjait. Erről számtalan érméje is tanúskodik, amelyekből életében több mint 800 darabot készített.

Plasztikai nyelvezetére jellemző az expresszivitás; előadásmódjára a lendületes, nagyvonalú formák használata, a drámai hatású technikai megoldások. Kompozíciói mégis bensőséges benyomást kelteket. Közlendőit tömönatos sűrítéssel dolgozta fel, amelyekben a tömörség, a művészi fegyelem és a szépség dominál.

„Béla azok közé a ritkán előforduló szobrászok közé tartozott, akik nem csupán kőben, fában, szivárványos bronzban vagy agyagban tudták megfogalmazni gondolataikat, felmutatni tiszta lelküket, hanem szavakban is.” – írta róla Szabó B. Gábor. Íme, egy jellemző vallomása: „Tisztelettel, győzni akarással szabad kelteni az anyaghoz. Érezze a kő, hogy legény vagyok a talpamon, bele merek vágni a húsába. Érezze, hogy szerelmes kéjjel közeledek felé: nekünk most azonosulnunk kell! Önmagamat írom rá. Megélt szenvedélyeket hántok ki belőle. Üzenek általa, hogyan látom a világot, miként harcoltam meg harcaimat. Nem szabad hazudni! Semmi cifraság, fölösleges mutatvány. Csak a tiszta gondolatot tűri el a kő, minden mást kivet magából. Tömbszerűsége arra figyelmeztet, hogy a lényeg fogalmazzam. Megőrzi majd kezem simítását évszázadok múlva – ha lesznek még évszázadok! –, s elmondja, hogy élt itt egy szobrász, akivel egyszer találkozásom volt.”

Mladonyiczky emberi portréjáról a pályatársi emlékezések és a szobrai vallanak. Művei, amelyekbe érzülete, habitusa beivódott, életének, cselekedeteinek analógiái. A szobor lelke a művész lelke. Hiszen az igazi művész alaptermészete leképződik művére és látzik rajta. Lyka Károly szerint „Minden igaz szívvel készült alkotásnak megvan a maga élményeredete és története. Egy darab a művészből, egy lap az életrajzából.” A szobrok-

ból, érmékből, rajzokból kialakul az életrajz. Ezt az életrajzot közkinccsé kell tenni állandó kiállítás keretében, ahol találkozhatnánk bölcs üzenetekkel és megerősödhetnénk abban a hitben, hogy a művészi élmény nélkülözhetetlen az ember épülésében.

Sárospatakhoz nagyon húzott a szíve. Talán, mert kisgyerekként itt került biztonságba. Patak olyasmit jelenthetett neki, mint édesapja hatalmas védő keze közelében lenni: a békét, nyugalmat. A pataki iskola megadta számára a magabiztosságot; azt, hogy élhet azzal, amit szeret, és azt, hogy merjen vállalkozni. Patak biztosította neki az élet alapját, a reményt, a jövőt. 1986-ban, a Magyar Comenius Társaság megalakulásának évében került újra kapcsolatba a várossal, az akkor már elismert szobrászművész. A Társaság által kiírt Comenius emlékérem pályázatán, 14 művész közül az ő alkotása nyert. 1989-ben készült Comenius bronzreliefje a Tanítóképző tanácstermében látható. 1990. szeptember 28-án, a Magyar Comenius Társaság kibővített választmányi gyűlése alkalmával avatták fel Comenius-emléktábláját a Comenius u. 27. számú ház utcai falán. (Ezt utóbb megrongálták, és sajnos nem az eredeti állapotnak megfelelően hozták helyre, így szövege most alig olvasható.) 1992. szeptember 20-án kiállítása nyílt A Művelődés Házában.

2009-ben a Mladonyiczky hagyaték egy része Patakra került, amelyből Virágh Sándor nagytiszteletű úr jóvoltából kiállítás nyílt a sárospataki református templomban, Földy Ferenc, a Magyar Comenius Társaság elnöke méltató szavaival. A művész eredetileg saját békéscsabai udvarában szerette volna létrehozni galériáját, de halála beleszólt tervének megvalósításába. Özvegye tudta, hogy a szobrász milyen erősen kötődött diákvárosához, ezért ajánlotta fel 2001 tavaszán a lehetőséget Sárospataknak, hogy a városnak ajándékozza a hagyaték nála maradt részét. Göröngyös úton bár, de a szándék megvalósult. Ahonnan elindult Mladonyiczky tehetségének felismerése, oda tért meg munkásságának egy része. A szobrászművész Sárospatakra került öröksége szorosabbá tette a köteléket. Városunk gazdagodott műveivel, általuk szellemi jelenléte érezhető.

Büszkén és megelégedéssel nyugtázhatjuk, hogy a sárospataki vonatkozású szobrászok sorában Izsó Miklós, Vay Miklós és Andrassy Kurta János mellett Mladonyiczky Béla méltó helyet foglalt el. A sokoldalú művész munkáit több mint 60 önálló kiállításon láthatta a közönség itthon és külföldön. Számos köztéri szobor és emlékmű dicséri keze munkáját. Művei közgyűjteményekben is megtalálhatók, így a Magyar Nemzeti Galériában, a pécsi Janus Pannonius Múzeumban, a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban. Érméi eljutottak Európa és a világ szinte minden szegletébe. Elismerésül Munkácsy-plakettel (1977), Székely Bertalan-díjjal (1984), Dante Biennálé különdíjjal, Művészeti Nívódíjjal, Békés Megye Művészeti-díjával (1986) és a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszttel (1994) tüntették ki.

Befejezésül merengjünk el a művész önvallomásában megfogalmazott hitvallásán: „A személyiség igazi célja és szerepe nem az önmegmutatás, mint ezt Nagy László is vallotta, hanem a teljes önfeledtség és az önatadás erénye. Ez a tudatosan vállalt szolgálat az élethez való hűség. Vállalnom kell, hogy kifogjak a sorson, elragadjam tőle a jelent azzal, amit teszek, amit létrehozok önmagamban és munkáimban.”

